Я. К. Желобицький,
аспірант кафедри економічної теорії та конкурентної політики,
Київський національний торговельно-економічний університет
ORCID ID: 0000-0002-0277-6609

В. Д. Лагутін,
д. е. н., професор кафедри економічної теорії та конкурентної політики,
Київський національний торговельно-економічний університет
ORCID ID: 0000-0001-6626-4381

DOI: 10.32702/2306-6806.2021.12.112

СТАН ЦІННІСНИХ ПРІОРИТЕТІВ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ

Y. Zhelobytskyi,
Postgraduate student of the Department of Economic Theory and Competition Policy,
Kyiv National University of Trade and Economics
V. Lagutin,
Doctor of Economic Sciences, Professor of the Department of Economic Theory
and Competition Policy, Kyiv National University of Trade and Economics

VALUE PRIORITIES STATE IN THE UKRAINE ECONOMY

У статті досліджено стан ціннісних пріоритетів в економіці України та сформовано кілька важливих висновків щодо трансформацій у 1996—2020 роках. По-перше, виявлено, що свобода та моральні цінності є найвищими цінностями для українців, а найвищий рівень довіри з найменшим відхиленням з усіх досліджуваних організацій — до церкви. Також не спостерігалось радикальних змін у трансформаціях цінностей та виділено три групи цінностей за пріоритетом: 1) робота; 2) сім'я, друзі, політика, релігія; 3) дозвілля. При цьому ВВП на душу населення України характеризувався повільним ростом (щорічний середній темп росту ВВП на душу населення 1% у 2006—2011 та -0,04% у 2011—2020 роках), але зросла задоволеність життям та фінансовим станом з низького до середнього рівня. Таким чином, не спостерігалися суттєві трансформації як у системі цінностей, так і добробуті, рівні якості життя суспільства. Водночас виявлено світоглядну готовність українців до демократизації та євроінтеграції, що неодмінно сприятиме трансформації ціннісних пріоритетів та економічному росту. Ця позиція відображена у позитивному сприйнятті різниці прибутків залежно від зусиль людини, сприйнятті приватної власності, конкуренції, власних зусиль у роботі як фактору успішності. Громадяни України також вірять у можливість росту добробуту у всіх. При цьому виявлено, що половина опитуваних стверджує про потребу у збільшенні відповідальності уряду за забезпечення громадян та відзначає важливість соціального капіталу у досягненні успіху. По-четверте, за досліджуваний період рівень довіри та впевненості практично не змінився до різних організацій та установ, який можна охарактеризувати як низький, виявлено схильність до відповіді "зовсім не довіряю". По-п'яте, опитувані вважають найбільш важливими ознаками демократії ріст економіки, захист громадянських прав людей від утисків з боку держави, вибір політичних лідерів на вільних виборах, рівність прав чоловіків та жінок, державну допомогу по безробіттю.

Abstract. Value priorities are an important component of economic activity of economic entities in the period of transformation and European integration. The article discusses characteristics of the value priorities state in the Ukraine economy including values and economic growth and transformation of values. The article examines the state of value priorities in the economy of Ukraine and draws several important conclusions about the transformations in 1996—2020. First, it was found that freedom and moral values are the highest values for Ukrainians, and the highest level of trust with the least deviation from all the organizations surveyed — to the church. Also, there were no radical changes observed in the transformation of values was identified and three groups of values were identified by priority: 1) work; 2) family, friends, politics, religion; 3) leisure. At the same time, Ukraine's GDP per capita was characterized by slow growth (annual average GDP growth rate of 1% in 2006—2011 and -0.04% in 2011—2020), but life and financial satisfaction increased from low to intermediate

level. Thus, there were no significant transformations observed in both the system of values and welfare, the quality of life of the society. At the same time, the worldview readiness of Ukrainians for democratization and European integration has been revealed, which will certainly contribute to the transformation of value priorities and economic growth. This position is reflected in the positive perception of the difference in income depending on human efforts, the perception of private property, competition, their own efforts at work as a factor of success. Citizens of Ukraine also believe in the possibility of increasing the well-being of/for all. At the same time, it was found that half of the respondents stated the need to increase the government's responsibility for providing citizens and noted the importance of social capital in achieving success. Fourth, during the study period, the level of trust and confidence has not changed to various organizations and institutions, which can be described as low, there is a tendency to answer "I do not trust at all". Fifth, respondents consider economic growth, protection of civil rights from oppression by the state, the election of political leaders in free elections, and equal rights for men and women, state unemployment benefits to be the most important features of democracy.

Ключові слова: цінності, ціннісні пріоритети, цінності та економічний ріст, цінності в економіці, трансформація цінностей.

Key words: values, value priorities, values and economic growth, values in the economy, transformation of values.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Ціннісні пріоритети виступають важливою складовою економічної діяльності суб'єктів господарювання у період трансформації та євроінтеграції. Цінності, як соціально схвалені уявлення та сприйняття справедливості, рівності, свободи, патріотизму та інших категорій, вивчається в контексті теорії інституціоналізму. Інституційний підхід передбачає розгляд цінностей як сукупності формальних та неформальних норм, правил поведінки в соціально-економічній системі, що формують інститут. Економічна теорія цінностей в Україні потребує розвитку на основі дослідження зв'язку ціннісних пріоритетів, соціальних, правових, політичних, етичних та інших проблем та економічного розвитку, добробуту населення. Актуальним є виявлення особливостей економічної культури, соціальної та трудової етики, економічної свободи, відповідальності, солідарності, рівності як ключових ціннісних пріоритетів в економіці України.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Ціннісні пріоритети та економічна теорія цінностей, її методологічні засади сформовано у працях: 1) зарубіжних соціологів М. Вебера (модель протестантської етики) [11] та Дж. Роттера [10], Г. Мірелс і Дж. Гарретт [9], Д. Клейбер та Р. Крендалл [7], А. Макдональд [8]; С. Свистунова [3; 4] та П. Шихирева [6]; 2) економістів та поведінкових економістів А. Сміт (концепція "невидимої руки" ринку та теорія моральних почуттів), Д. Канеман та А. Тверські (теорія обмеженої раціональності, яка пояснює вибір людини з врахуванням власних інтересів); 3) вітчизняних економістів С.В. Майстренко та О.А. Романенко (релігійна свідомість, етичні цінності та розвиток економічних відносин), В.В. Козюк (цінності з позиції лібералізму, егалітаризму, індивідуалізму, колективізму), Є.В. Савельєв (цінності України в умовах євроінтеграції: демократія, толерантність, права людини, політична, економічна, особиста свобода), О.М. Сохацька (інвестиції, релігія, соціальні стандарти), О.В. Длугопольський (цінності протестантської етики та їх роль у підприємстві: ощадливість, працелюбність, пунктуальність, раціоналізм, прагматизм), О.П. Шимантей (освіта як фактор розвитку технологій, інновацій), Т.Л. Желюк, Р.М. Березюк (цінності як основа національної ідентичності), Н.Я. Кравчук (важливість тріади "цінності — інститути — політика") [1], К.В. Лопух (неоконсерватизм як основа моралі, традицій, релігії, сильної держави, влади, ієрархії та нерівності в суспільному розвитку; ліберальні цінності: індивідуалізм, економічна свобода, саморегулювання ринкового механізму, економічна вигода та егоїзм; нео-лібералізм) [2]. Попри суттєві теоретико-практичні на-

працювання в економічній теорії цінностей відсутні ґрунтовні дослідження стану ціннісних пріоритетів в економіці України. Дослідження обмежуються поясненням цінностей в українському суспільстві через періодичні опитування.

МЕТА І ЗАВДАННЯ СТАТТІ

Мета статті полягає в характеристиці стану ціннісних пріоритетів у економіці України.

Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання:

1. Провести аналіз трансформації ціннісних пріоритетів України.
2. Виявити зв'язок цінностей та економічного розвитку.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

В Україні активно відбуваються процеси євроінтеграції, децентралізації, демократизації, розвитку малого та середнього підприємництва, що неодмінно сприятиме трансформації ціннісних пріоритетів та економічному росту. Сировинна модель економіки, яка залежна від кон'юнктури світових ринків (простежується на рисунку 1 як різкий спад у період світової кризи 2008—2009 років, економічного спаду 2014—2015 років), поступово переходить до індустріального ладу, чому сприятимуть лібералізація та демократизація. В результаті формуватимуться нові інститути, а отже, правила та норми поведінки економічних агентів, розвиватиметься трудова етика, економічна культура, будуть впроваджені інноваційні методи ведення господарської діяльності.

У таблиці 1 наведено пріоритетність цінностей в Україні у 1996, 2006, 2011 та 2020 роках, що вказує на те, що не спостерігалися радикальні зміни в трансформаційних оцінках. Відтак за період 1996—2020 років робота залишилася найбільш важливою для українців, на другому місці — сім'я (середнє 1,77), на третьому — політика (середнє 1,94), на четвертому — друзі (середнє 1,94), на п'ятому — релігія (середнє 2,34), на шостому — дозволя (середнє 2,9). Варто відмітити не суттєве скорочення важливості друзів та релігії та водночас зростання пріоритетності політики. Загалом можна простежити три групи цінностей за пріоритетом: 1) робота; 2) сім'я, друзі, політика, релігія; 3) дозволя. За десять років (1996—2006) ВВП на душу населення зріс на 4936,67 дол. або 56% (середній темп росту 6%). За період 2006—2011 років ВВП на душу населення зріс на 614,16 дол. або на 7% загалом (середній темп росту становив лише 1% через значний спад економіки у 2009 році на 14%). За період 2011—2020 років ВВП на душу населення скоротив-

Рис. 1. Динаміка темпів росту ВВП України у 1991—2020 роках, %

Джерело: [12].

Таблиця 1. Пріоритетність цінностей на основі оцінки громадянами важливості роботи, сім'ї, друзів, дозвілля, політики, релігії в Україні у 1996, 2006, 2011 та 2020 роках

	1996	2006	2011	2020	Середнє значення, +/-	Відхилення (2020-1996), +/-
Кількість респондентів, осіб	2811	1000	1500	1289	1650,00	-
Важливість у житті (дуже важливо – 1, швидше важливо – 2, не дуже важливо – 3, зовсім не важливо – 4)						
Робота	1,16	1,14	1,10	1,15	1,14	-0,01
Сім'я	1,78	1,80	1,72	1,78	1,77	0,00
Друзі	2,07	1,96	1,87	1,85	1,94	-0,22
Дозвілля	2,92	2,76	2,94	2,97	2,90	0,05
Політика	1,69	1,90	1,78	1,87	1,81	0,18
Релігія	2,45	2,40	2,26	2,25	2,34	-0,21
ВВП на душу нас. за ПКС, дол. (ціни 2017 року)	6915,98	11852,65	12466,81	12377,02	10903,11	5461,04
Щорічний темп росту ВВП, %	-10,00	7,44	5,47	-4,02	-0,28	5,98

Джерело: [12—16].

ся на 89,79 дол. або -0,04%, тобто практично не змінився рівень добробуту в Україні. Таким чином, в Україні не спостерігається суттєвих трансформацій цінностей

а фінансовим становищем родини (де абсолютно не задоволений — 1, 10 — повністю задоволений) — 3,0 бала; у 2006 році — на рівні 5,67 та 4,6 відповідно; у 2011 році — на рівні 5,9 та 4,54 відповідно; у 2020 році — на рівні 6,08 та 4,96 відповідно. Таким чином, задоволеність життям та фінансовим станом зросла з низького до середнього рівня.

Таблиця 2. Результати оцінок зацікавленості у політиці, відношення щодо окремих положень про рівність, власність, відповідальність уряду, конкуренцію, роботу, нагромадження багатства в Україні у 1996, 2006, 2011 та 2020 роках

	1996	2006	2011	2020	Середнє значення, +/-	Відхилення (2020-1996), +/-
Зацікавленість у політиці (1 - дуже, 2 - швидше цікавить, 3 - не дуже, 4 - зовсім не цікавить)	2,72	2,50	2,80	2,84	2,72	0,11
Оцінка тверджень: 1 – повністю згоден з думкою, 10 – повністю не згоден та вважаю протилежне						
Рівність доходів (1 - скоротити рівність прибутків, 10 - збільшити різницю прибутків)	6,67	6,94	3,51	6,16	5,82	-0,51
Приватна чи державна власність (1 - збільшити частку приватної власності, 10 - збільшити частку державної власності)	5,86	6,78	6,66	6,17	6,37	0,31
Відповідальність уряду (1 - збільшити, 10 - власна відповідальність людей)	3,45	3,96	3,01	4,44	3,72	0,99
Ставлення до конкуренції (1 - конкуренція спонукає людей до праці, 10 - конкуренція шкідлива)	3,78	4,58	4,44	4,14	4,24	0,36
Робота винагороджується (1 - так, 10 - успіх забезпечує зв'язки, а не праця)	5,15	4,92	4,71	5,07	4,96	-0,08
Нагромадження багатства (1 - люди збагачуються за рахунок інших, 10 - рівень добробуту може зрости в усіх)	7,12	6,32	5,45	-	6,30	-

Джерело: [13—16].

та водночас не простежується зростання добробуту та економічний ріст.

У 1996 році рівень свободи вибору та контролю за власним життям громадяни України оцінили у 5,16 бала (оцінка 1—10); у 2006 році у 6,02; у 2011 році — у 6,56 бала; у 2020 році — у 6,23 бала. Таким чином, громадяни України все більшою мірою відчувають свободу вибору та самоконтроль власного життя.

За даними третьої хвилі загальнонаціонального соціологічного опитування Фонду "демократичні ініціативи" ім. І. Кучеріва та Центру про права людини за підтримки Програми розвитку ООН в Україні "Що українці знають та думають про права людини: оцінка змін (2016—2020)" [5] виявлено, що свобода є найвищою цінністю для українців: у 2020 році 84% ствердили її важливою, у 2018 році — 86%, у 2016 році — 80%. Серед інших важливих цінностей наступні (в порядку вагомості): справедливість (73% опитуваних відмітили її цінністю), безпека (64%), гідність (60%) та відповідальність (57%), рівність (57%), вільний розвиток особистості (53%), дотримання законів (48%), порядок (48%), матеріальне забезпечення (47%), мораль (43%), патріотизм (38%), толерантність (31%).

Задоволеність власним життям (1—10) респонденти України оцінили у 1996 році на рівні 3,95 бала, у 2006 році — на рівні 5,67 та 4,6 відповідно; у 2011 році — на рівні 5,9 та 4,54 відповідно; у 2020 році — на рівні 6,08 та 4,96 відповідно. Таким чином, задоволеність життям та фінансовим станом зросла з низького до середнього рівня.

У таблиці 2 наведено результати оцінок зацікавленості у політиці, відношення щодо окремих положень про рівність, власність, відповідальність уряду, конкуренцію, роботу, нагромадження багатства в Україні у 1996, 2006, 2011 та 2020 роках. В Україні не суттєво скоротився рівень участі громадян у політиці: в середньому оцінка становить 2,72 (відповідь "не дуже"). Респонденти вважають, що треба збільшити різницю прибутків для мотивації докладання більше зусиль у праці (середнє 5,82), збільшити частку приватної власності (середнє 6,37 з ростом 0,31), збільшити відповідальність уряду за забезпечення громадян (середнє 3,72 з ростом 0,99). Громадяни вважають, що конкуренція стимулює до праці та розвитку, нових ідей (середнє 4,24 з ростом 0,36). Респонденти в середньому

вважають, що і робота винагороджується, і важливими є зв'язки для успішності та соціальний капітал (середнє 4,96 зі скороченням 0,08). Опитувані в середньому стверджують про можливість росту добробуту в усіх (середнє 6,3).

У таблиці 3 наведено оцінку впевненості та довіри до організацій в Україні у 1996, 2006, 2011 та 2020 роках. За досліджуваний період рівень довіри та впевненості практично не змінився до різних організацій та установ, а середнє значення впевненості в усіх інститутах — 2,67 (низький рівень, схильність до відповіді "зовсім не довіряю").

Найбільший рівень впевненості громадян у церкві (2,10), збройних силах (2,28), благодійних або гуманітарних організаціях (2,50), Організації Об'єднаних Націй (2,51), рухах захисту навколишнього середовища (2,52), русі жінок (2,53), Європейському Союзу (2,54). Найменший рівень впевненості до політичних партій (3,17), парламенту (3,07), уряду (2,97), системи правосуддя / судів (2,93), поліції (2,86), профспілок (2,83), державних служб (2,72).

У таблиці 4 наведено оцінку політичної системи в Україні у 1996, 2006, 2011 та 2020 роках. В Україні практично відсутні зміни у сприйнятті політичної системи. Наявність сильного лідера, не залежного від виборів та парламенту, громадяни сприймають як хорошу систему управління для країни (середнє 2,21). Прийняття рішень експертами, а не урядом, вважають "швидше поганим" управлінським рішенням (2,43).

"Швидше поганим" громадяни вважають правлячий військовий режим для України (середнє 3,26). Демократичну політичну систему в Україні все більше сприймають як ефективну систему управління країною. Вище вказані сприйняття та оцінки вказують на наявність світоглядних передумов до євроінтеграції та демократизації в Україні.

У таблиці 5 наведено результати оцінки громадянами характеристик демократії в Україні у 1996, 2006, 2011 та 2020 роках. Громадяни вважають, що мало важливо для демократії, коли релігійні лідери тлумачать закони та їх думка — вирішальна — середнє 4,30 та коли, армія бере владу, якщо уряд некомпетентний — середнє 4,50. Середній рівень важливості для демократії громадяни відмітили для таких тверджень: люди можуть змінити закони на референдумах (6,66), уряд бере податки з багатих для підтримки бідних (7,42), злочинці суворо караються (7,83).

Найбільш важливими ознаками демократії опитувані визначили надання державної допомоги безробітним (8,18), процвітання економіки (8,23), захист громадянських прав людей від утисків з боку держави (8,26), вибір політичних лідерів на вільних виборах (8,45), рівність прав чоловіків та жінок (8,53).

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження демонструє кілька важливих висновків щодо стану ціннісних пріоритетів в економіці України. По-перше, виявлено, що свобода та моральні цінності є найвищими цінностями для українців, а найвищий рівень довіри з найменшим відхиленням з усіх досліджуваних організацій — до церкви. Також не спостерігалось радикальних змін у трансформаціях оці-

Таблиця 3. Оцінка впевненості та довіри до організацій в Україні у 1996, 2006, 2011 та 2020 роках

	1996	2006	2011	2020	Середнє значення, +/-	Відхилення (2020-1996), +/-
Рівень довіри до організацій (повністю довіряю - 1, довіряю в певній мірі - 2, не дуже довіряю - 3, зовсім не довіряю - 4) (впевненість)						
Церкви	2,15	2,13	2,00	2,11	2,10	-0,04
Збройні сили	2,21	2,44	2,39	2,10	2,28	-0,11
Система правосуддя / Суди	2,66	2,88	3,05	3,15	2,93	0,49
Преса	2,67	2,59	2,55	2,92	2,68	0,26
Телебачення	2,59	2,52	2,49	2,90	2,62	0,31
Профспілки	2,80	2,74	2,77	3,02	2,83	0,23
Поліція	2,83	2,87	2,94	2,81	2,86	-0,02
Уряд	2,71	2,96	3,07	3,16	2,97	0,45
Політичні партії	3,15	3,17	3,12	3,23	3,17	0,07
Парламент	2,82	3,11	3,13	3,24	3,07	0,42
Державні служби	2,68	2,66	2,69	2,84	2,72	0,16
Основні компанії	2,47	2,57	2,73	2,72	2,62	0,25
Рух захисту навколишнього середов.	2,30	2,57	2,50	2,70	2,52	0,41
Рух жінок	2,36	2,60	2,51	2,63	2,53	0,26
Європейський Союз	2,36	2,65	-	2,59	2,54	0,23
Організація Об'єднаних Націй	2,26	2,71	2,59	2,47	2,51	0,21
Благодійні або гуманітарні організації	-	2,53	2,47	2,49	2,50	-

Джерело: [13—16].

Таблиця 4. Оцінка політичної системи в Україні у 1996, 2006, 2011 та 2020 роках

	1996	2006	2011	2020	Середнє значення, +/-	Відхилення (2020-1996), +/-
Оцінка політ. систем (1 - дуже хороша, 2 - швидше хороша, 3 - швидше погана, 4 - дуже погана)						
Сильний лідер, не залежний від парламенту і виборів	2,36	2,21	2,08	2,20	2,21	-0,16
Не уряд, а експерти приймають рішення, які вважають кращими для країни	2,37	2,43	2,30	2,61	2,43	0,24
Правлять військові або військовий режим	3,34	3,18	3,31	3,20	3,26	-0,14
Демократична політична система	2,06	1,87	1,85	1,90	1,92	-0,16

Джерело: [13—16].

нок цінностей за період 1996—2020 років та виділено три групи цінностей за пріоритетом: 1) робота; 2) сім'я, друзі, політика, релігія; 3) дозвілля. Рівень політичної зацікавленості та участі у політиці громадян України низький. При цьому, суттєвий економічний ріст та добробут відбувся у

Таблиця 5. Оцінка громадянами характеристик демократії в Україні у 1996, 2006, 2011 та 2020 роках

	2006	2011	2020	Середнє значення, +/-	Відхилення (2020-1996), +/-
Оцінка характеристик демократії (1 - абсолютно не важливо, 10 - дуже важливо)					
Уряд бере податки з багатих для підтримки бідних	7,06	7,57	7,62	7,42	0,56
Релігійні лідери тлумачать закони і їх думка — вирішальна	4,48	3,93	4,48	4,30	0,00
Люди вибирають політичних лідерів на вільних виборах	8,39	8,43	8,52	8,45	0,12
Безробітні отримують державну допомогу	7,99	8,33	8,23	8,18	0,24
Армія бере владу, якщо уряд некомпетентний	3,92	4,53	5,05	4,50	1,13
Громадянські права захищають людей від утисків з боку держави	8,10	8,30	8,36	8,26	0,27
Економіка процвітає	8,23	-	-	8,23	-
Злочинці суворо караються	7,83	-	-	7,83	-
Люди можуть змінити закони на референдумах	8,24	5,47	6,25	6,66	-1,99
Жінки мають такі ж права, як чоловіки	8,40	8,44	8,76	8,53	0,36

Джерело: [13—16].

період 1996—2006 років (на 4936,67 дол. або 56% (середній темп росту 6%), але зросла задоволеність життям та фінансовим станом з низького до середнього рівня. За період 2006—2020 років ВВП України характеризувався повільним ростом (щорічний середній темп росту ВВП на душу населення 1% у 2006—2011 та -0,04% у 2011—2020 роках). Таким чином, не спостерігалися суттєві трансформації як у системі цінностей, так і добробуту населення. По-друге, свобода, справедливість, безпека, гідність та відповідальність є найвищими цінностями для українців. По-третє, виявлено світоглядну готовність українців до демократизації та євроінтеграції, що неодмінно сприятиме трансформації ціннісних пріоритетів та економічному росту. Ця позиція відображена у позитивному сприйнятті різниці прибутків залежно від зусиль людини, сприйнятті приватної власності, конкуренції, власних зусиль у роботі як фактору успішності. Громадяни України також вірять у можливість росту добробуту в усіх. При цьому виявлено, що половина опитуваних стверджує про потребу у збільшенні відповідальності уряду за забезпечення громадян та відзначає важливість соціального капіталу у досягненні успіху. По-четверте, за досліджуваний період рівень довіри та впевненості практично не змінився до різних організацій та установ, який можна охарактеризувати як низький, виявлено схильність до відповіді "зовсім не довіряю". По-п'яте, опитувані вважають найбільш важливими ознаками демократії державну допомогу по безробіттю, ріст економіки, захист громадянських прав людей від утисків з боку держави, вибір політичних лідерів на вільних виборах та рівність прав чоловіків та жінок.

Література:

1. Козюк В., Шиманська О. Економічна теорія цінностей та інституціональна фрагментація глобальної економіки. Світ фінансів. 2014. Вип. 2. С. 138—142.
2. Лопух К.В. Історія економічного неоконсерватизму: відродження старих цінностей у нових умовах. Бізнес-Інформ. 2013. Вип. 3. С. 376—377.
3. Свистунов С. Економікологія релігії в її змістовному наповненні. Українське релігієзнавство. 2009. № Спецвип. 1. С. 126—139.
4. Свистунов С. Трансформація релігійної духовності. Українське релігієзнавство. 2000. № 13. С. 3—13.
5. Українці стали толерантнішими й активніше захищають свої права: результати опитування. Центр прав людини ZMINA. 2020. URL: https://zmina.ua/event/ukrayinczi-staly-bilsh-tolerantnymy-j-aktyvnishe-zahyshhayut-svoyi-prava-rezultaty-opytuvannya/?fbclid=IwAR0eBJPeXiRfCjKwIkoPysC3dYx_gPBEfdNLmzwhRWdvmjqqfs49crHAhog (дата звернення: 17.09.2021).
6. Шихирев П. Н. Возможна ли этика бизнеса? Общественные науки и современность. 1997. №. 6. С. 16—25.
7. Kleiber D.A., Crandall R. Leisure and work ethics and locus of control. Leisure Sciences. 1981. Vol. 4, no. 4. Pp. 477—485. URL: <https://doi.org/10.1080/01490408-109512982> (date of access: 30.11.2021).
8. MacDonald A.P. More on the Protestant Ethic. Journal of Consulting and Clinical Psychology. 1972. Vol. 39, no. 1. Pp. 116—122. URL: <https://doi.org/10.1037/h0033156> (date of access: 30.11.2021).
9. Mirels H.L., Garrett J. B. The Protestant Ethic as a personality variable. Journal of Consulting and Clinical Psychology. 1971. Vol. 36, no. 1. P. 40—44. URL: <https://doi.org/10.1037/h0030477> (date of access: 30.11.2021).
10. Rotter J.B. Generalized expectancies for internal versus external control of reinforcement. Washington: American Psychological Association, 1966. 28 p.
11. Kebede A., Weber M., Kalberg S. The Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism. Teaching Sociology. 2002. Vol. 30, no. 3. Pp. 383. URL: <https://doi.org/10.2307/3211491> (date of access: 30.11.2021).
12. World Bank. GDP growth (annual %). URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG> (date of access 17.09.2021).
13. WVS Wave 3 (1995—1998). Ukraine 1996. WV3 Data Ukraine Spss v20221107. URL: <https://www.worldvaluessurvey.org/WVSDocumentationWV3.jsp> (date of access 17.09.2021).
14. WVS Wave 5 (2005—2009). Ukraine 2006. WV5 Data Ukraine Spss v20201117. URL: <https://www.worldvaluessurvey.org/WVSDocumentationWV5.jsp> (date of access 17.09.2021).
15. WVS Wave 6 (2010—2014). Ukraine 2011. Research & Branding Group. WV6 Data Ukraine Spss v20201117. URL: <https://www.worldvaluessurvey.org/WVSDocumentationWV6.jsp> (date of access 17.09.2021).
16. WVS Wave 7 (2017—2020). Ukraine 2020. WVS Wave 7 Ukraine Spss v2.0. URL: <https://www.worldvaluessurvey.org/WVSDocumentationWV7.jsp> (date of access 17.09.2021).

References:

1. Koziuk, V. and Shymanska, O. (2014), "Economic theory of values and institutional fragmentation of the global economy ", Svit finansiv, vol. 2, pp. 138—142.
2. Lopukh, K. V. (2013), "History of economic neoc conservatism: revival of old values in new conditions", Biznes-Inform, vol. 3, pp. 376—377.
3. Svystunov, S. (2009), "Economics of religion in its context", Ukrainian religious studies, no. 1, pp. 126—139.
4. Svystunov, S. (2000), "Transformation of religious spirituality", Ukrainian religious studies, vol. 13, pp. 3—13.
5. ZMINA Human Rights Center (2020), "Ukrainians have become more tolerant and more active in defending their rights: poll results", available at: https://zmina.ua/event/ukrayinczi-staly-bilsh-tolerantnymy-j-aktyvnishe-zahyshhayut-svoyi-prava-rezultaty-opytuvannya/?fbclid=IwAR0eBJPeXiRfCjKwIkoPysC3dYx_gPBEfdNLmzwhRWdvmjqqfs49crHAhog (Accessed 17 September 2021).
6. Shikhirev, P. N. (1997), "Is business ethics possible?", Social sciences and modernity, vol. 6, pp. 16—25.
7. Kleiber, D. A. and Crandall, R. (1981), "Leisure and work ethics and locus of control, Leisure Sciences, vol. 4, no. 4, pp. 477—485.
8. MacDonald, A. P. (1972), "More on the protestant ethic", Journal of Consulting and Clinical Psychology, vol. 39, no. 1. pp. 116—122.
9. Mirels, H. L., Garrett, J. B. (1971), "The Protestant ethic as a personality variable", Journal of consulting and clinical psychology, vol. 36, no. 1, p. 40.
10. Rotter, J. B. (1966), Generalized expectancies for internal versus external control of reinforcement, American Psychological Association, Washington, USA.
11. Kebede, A., Weber, M., & Kalberg, S. (2002), "The protestant ethic and the spirit of capitalism", Teaching Sociology, vol. 30 (3), pp. 383.
12. World Bank (2021), "GDP growth (annual %)", available at: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG> (Accessed 17 September 2021).
13. World Values Survey Association (2021), "WVS Wave 3 (1995—1998), Ukraine 1996. WV3 Data Ukraine Spss v20221107", available at: <https://www.worldvaluessurvey.org/WVSDocumentationWV3.jsp> (Accessed 17 September 2021).
14. World Values Survey Association (2021), "WVS Wave 5 (2005—2009), Ukraine 2006. WV5 Data Ukraine Spss v20201117", available at: <https://www.worldvaluessurvey.org/WVSDocumentationWV5.jsp> (Accessed 17 September 2021).
15. WVS Wave 6 (2010—2014), Ukraine 2011. Research & Branding Group. WV6 Data Ukraine Spss v20201117, available at: <https://www.worldvaluessurvey.org/WVSDocumentationWV6.jsp> (Accessed 17 September 2021).
16. World Values Survey Association (2021), "WVS Wave 7 (2017—2020), Ukraine 2020. WVS Wave 7 Ukraine Spss v2.0", available at: <https://www.worldvaluessurvey.org/WVSDocumentationWV7.jsp> (Accessed 17 September 2021).

Стаття надійшла до редакції 06.12.2021 р.